

תג מחיר מופקע ענת קורץ

המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב

שם הספר: **ואנקמה: סיפורו של הטרור היהודי**

מאת: רועי שרון

הוצאה: כנרת, זמורה, דביר

שנה: 2023

מספר עמודים: 249

לאורך שנים רווחה בקרב הציבור הישראלי תחושה כי שני המונחים 'טרור' ו'יהודי' אינם משתלבים. אומנם 'המחתרת היהודית' ביצעה פיגועי טרור נגד פלסטינים במשך מספר שנים מאז שלהי שנות ה-70, אך התופעה נתפסה כייחודית וחריגה. ואולם מאז, עם התרחבותה והעלייה בתדירותה של הפגיעה האלימה בפלסטינים על ידי יהודים מהימין הרדיקלי, כשהיא מאורגנת ובמקרים אחרים לא־מאורגנת במסגרת קבוצתית, המונח 'טרור יהודי' התקבל והתקבע בשיח התקשורתי והציבורי. יש טרור המבוצע על ידי יהודים. לתופעה זו מוקדש ספרו של רועי שרון, איש תקשורת שבעבר היה בין היתר כתב שטחים בערוץ 10 וכיום הוא פרשן לנושאי צבא וביטחון בערוץ כאן 11.

הספר נפתח בפרק כללי הסוקר בראייה היסטורית את התופעה, ובחלקו נושא אופי פסאודו־תאורטי. במסגרת זו מצוטטות מספר הגדרות לטרור, המשקפות למעשה את הקושי לנסח הגדרה מוסכמת. כך למשל ההגדרה שניסח אהוד שפרינצק, שלפיה טרור הוא

הפעלת אלימות חריפה נגד אזרחים שאינם לוחמים, כאקט סימבולי וככלי להעברת מסר מפחיד לציבור הרחב. אך הגדרה זו בעייתית, בין היתר ובפרט בראייה ישראלית, שכן בישראל גם אלימות בוטה נגד כוחות הביטחון, כשהיא מבוצעת על ידי גורמים פלסטיניים, נחשבת פיגוע טרור. הולמת יותר לנושא ספרו של שרון היא ההגדרה שטבע החוקר האמריקאי ברוס הופמן, שלפיה טרור הוא אלימות או איום באלימות במטרה להשיג שינוי פוליטי.

ואכן, תכליתו של הטרור היהודי היא לחולל שינוי פוליטי מהותי בזירה הישראלית־פלסטינית באמצעות סדרת פעולות אלימות – גם אם אינן בהכרח פרי תכנון סדור של קבוצה כלשהי אלא משקפות יוזמה של יחידים. כך או כך הטרור המבוצע על ידי יהודים, מעבר למקרה או לפעיל הספציפי, מיועד לחולל שינוי בחברה ובמערכת הפוליטית הישראלית באמצעות החרפת החיכוך והמתח בין פלסטינים ליהודים ברחבי הגדה המערבית והעכרת היחסים בזירת הסכסוך כולה.

החתירה לחולל את אותו שינוי מונעת, על פי רועי שרון, על ידי שלושה גורמים מוטיבציוניים שלובים: ראש וראשון ביניהם, ולכך מכוונת כותרת הספר, הוא רצון לנקום בפלסטינים על פגיעה ביהודים. הלגיטימציה לנקמה מעוגנת, כך לפי תפיסת מבצעי הטרור, במסורת ובציוויים דתיים. מניע נוסף הוא שמירה על ארץ ישראל בשליטה ובריבונות יהודית־ישראלית. מניע זה בא במובהק לידי ביטוי ברצח ראש הממשלה יצחק רבין ב־1995 על ידי פעיל ימין קיצוני, בתום הפגנה שאורגנה לאור הסיסמה "לא לאלימות [בחברה הישראלית גופא]". רצח רבין, שלא נבחן בספר, כוון ישירות כחץ לליבה של החברה הישראלית, ופגיעתו הייתה חמורה במונחים פסיכולוגיים ופוליטיים. מבחינה היסטורית, בהקשר לקריסת האמון באפשרות שהסכמי אוסלו יגיעו לכלל סיומם הנשאר, קרי משא ומתן על הסדר קבע, פגיעתו הייתה אנושה. מניע שלישי הוא "קירוב הקץ", קרי החשתה של גאולת העם והארץ על ידי פרובוקציה אלימה, שתלבה את הסכסוך ותעורר את הציבור היהודי כולו לפעולה להחלת ריבונות ישראלית בכל שטחי הארץ. ספרו של רועי שרון מתמקד בפיגועי הטרור היהודי ובפעילים עצמם. מאפייניהם המשותפים ברורים ואף משקפים מיזוג בין שלושת הגורמים המוטיבציוניים שנמנו:

לאורך העשורים האחרונים [...] מבצעי הטרור היהודי היו פעילי ימין קיצוני, אנשי ארץ ישראל השלמה, שלקחו את החוק לידים. היו ביניהם פעילי "כך", מיעוטם בעלי אידיאולוגיה שטחית

גם השלכותיה הפוליטיות והמדיניות רבות ומורכבות. היקפה של התופעה אינו מבוטל ושכיחותה גוברת עד כי באחרונה ניתן להעריך כי בעקבות פיגוע טרור פלסטיני, בפרט רצח יהודים, בוא יבוא במהרה מענה אלים – מעשה טרור יהודי נגד פלסטינים. לעיתים מדובר בפוגרום של ממש, רב משתתפים.

חשיבותו של הספר שכתב רועי שרון היא בהפניית זרקור בזהירות חוק וסדר סדרתית, שעל ממשלת ישראל וגופי הביטחון הישראליים מוטלות האחריות והחובה להתמודד עימה ביתר תוקף ונחישות. הכתיבה מרתקת והקריאה בספר שוטפת, אך מעבר לכך אמורה להשתמע ממנו קריאה לציבור הישראלי להסב את תשומת ליבו לסוגיה המטרידה את כוחות הביטחון, בעוד שההתייחסות הכללית אליה מאופיינת לרוב באדישות. יתר על כן, הפיגועים ומבצעים מתקבלים בהבנה, שלא לומר בתמיכה, מצד חוגי הימין העמוק ובייחוד אנשי הקהילות בגדה המערבית, שמשורותיהן הם מגיעים. גם בתקשורת אין הטרור היהודי מסוקר בעקביות ובנימה ביקורתית חריפה, להוציא במקרים חמורים במיוחד. כאן טמונה חולשתו של הספר: תהליכי הקצנה לימין המפה הפוליטית שעברה החברה הישראלית במהלך השנים, שהם בעלי זיקה ישירה לתופעת הטרור היהודי, כמו גם השלכותיה הבעייתיות והנצברות של התופעה על דינמיקת היחסים בזירת הסכסוך הישראלי-פלסטיני, אינם נבחנים בהרחבה ולעומק.

מפעם לפעם, בעקבות פיגוע טרור פלסטיני עולה ונשמעת קריאה להרחיב את מפעל ההתנחלות בגדה המערבית. אף קרה שקריאה זו נענתה בחיוב ותורגמה הלכה למעשה להרחבת הבנייה. פעילי הטרור היהודי אינם יכולים אלא לראות בתגובה זו הכרה ממוסדת בשאיפות הנקמה, בגאולת הארץ ובקירוב הקץ, המניעות ומצדיקות גם מעשי אלימות בלתי מורשית (unauthorized) נגד פלסטינים.

ד"ר ענת קורץ היא מנהלת המחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי ועורכת-שותפה של סדרות הפרסומים 'מבט על' ו'פרסום מיוחד'. מחקרה מתמקד ביחסים בין ישראל לפלסטינים. anat@inss.org.il

המסתכמת בשנאת ערבים. רובם אנשי ספר מקצה החברה הדתית-לאומית, שינקו את המשנה הסדורה והקיצונית של הרב מאיר כהנא. היו בהם מאנשי דור המאחזים, נערי גבעות, בעלי אידיאולוגיה אנטי-ממלכתית, פוסט-ציונית ואמונה דתית קנאית, שפעלו מתוך תחושת מיאוס מהדור הוותיק של גוש אמונים ומתוך תחושת ייאוש מהנהגת המתנחלים הממוסדת וממוסדות המדינה. רבים מהם לא סיימו תיכון וחלקם שאבו את האידיאולוגיה החסידית-משיחית המורכבת של הרב יצחק גינזבורג. (עמ' 14-15)

מבנה הספר תואם גישה זו. פרקיו מוקדשים למקרים ספציפיים ולמבצעים, כשבכל אחד מתוארים בפירוט רב ומדוקדק הפיגועים עצמם, המרדפים אחר המפגעים, מעצריהם ומפגשיהם הטעונים עם חוקריהם, אנשי השב"כ. היותו של המחבר איש תקשורת בא לידי ביטוי באופי הסיפורי-דוקומנטרי של הספר. למעשה ניתן לקרוא בו כבסדרת כתבות הסוקרת מקרים בודדים. בחינה זו של אירועי הטרור היהודי בגדה המערבית כהתרחשויות בודדות השתקפה גם בהתייחסות הממשל האמריקאי אליהם, כאשר בחר להטיל סנקציות אישיות על פעילי ימין קיצוני.

חשיבותו של הספר שכתב רועי שרון היא בהפניית זרקור בזהירות חוק וסדר סדרתית, שעל ממשלת ישראל וגופי הביטחון הישראליים מוטלות האחריות והחובה להתמודד עימה ביתר תוקף ונחישות. הכתיבה מרתקת והקריאה בספר שוטפת, אך מעבר לכך אמורה להשתמע ממנו קריאה לציבור הישראלי להסב את תשומת ליבו לסוגיה המטרידה את כוחות הביטחון, בעוד שההתייחסות הכללית אליה מאופיינת לרוב באדישות.

ואולם מעבר למקרים הבודדים מצטיירת תופעה בעייתית עד מאוד בהיבט ביטחוני ישראלי ופלסטיני כאחד, ובה בעת מבחינה חברתית ישראלית.